

Verso

Irodalomtörténeti folyóirat

Verso
Irodalomtörténeti folyóirat
2020/1

Szakmai védnökök
Bartók István
Jankovits László
Nagy Imre

A szerkesztőbizottság tagjai
Boszoki Petra
Laczkó András
Milbacher Róbert
Pálffy Eszter
Pap Balázs
Szatmári Áron

Tördelőszerkesztő
Pap Balázs

Borító
Simor Kamilla

Felelős kiadó
a PTE BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
Klasszikus Irodalomtörténeti
és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékének vezetője
(7624 Pécs, Ifjúság u. 6.)

szerk@versofolyoirat.hu

TARTALOM

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

S. LACZKÓ ANDRÁS	
Pénz, fukarság, alku és honszeretet	
Vörösmarty Mihály <i>Honszeretet</i> című versének értelmezési kontextusáról	9
PATONAI ANIKÓ ÁGNES	
A dandy és a házinő: a divat mint író(nő)i önkép megjelenése az 1850-es és 1860-as évek	
néhány szövegében	51
NAGY IMRE	
Dramaturgiai mintázatok a <i>Bánk bán</i> ban	75

KRITIKAI LAPOK

BÉLA BÁLINT	
Szerelmes énekek nagy elődök vonzásában	
(Balázs-Hajdu Péter, <i>Zsengék, töredékek, kétes hitelűek: A Madách–Rimay-kódexek Szerelmes</i>	
<i>énekek című füzetének versanyaga</i> , Bp., reciti, 2019.).....	101
OROSZLÁN ANIKÓ	
Az útirajztól a tudományos-fantasztikus regényig	
(Maczelka Csaba, <i>A kora újkori angol utópiák magyar története</i> , Erdélyi Múzeum Egyesület,	
Kolozsvár, 2019.).....	107

FILLÉRTÁR

BARTALIS ÁGOTA	
A murányi történet Szász Károly feldolgozásában.....	113
SZÁSZ KÁROLY	
Murány' hölgye. Költői beszély négy énekben	121

Bartalis Ágota

A murányi történet Szász Károly feldolgozásában

Az író, püspök és politikus Szász Károly a reformkor egyik jelentős alkotója volt. 1829. június 15-én született Nagyenyeden és 1905. október 15-én hunyt el Budapesten. Fontos helyet foglalt el az állam kormányzásában, az egyház szolgálatában állt, és arra törekedett, hogy tudását hasznosítsa a közoktatás színvonalának növelésében. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának és a Kisfaludy Társaságnak, írásai pedig gyakran megjelentek az Arany János által szerkesztett *Figyelő* és *Koszorú* című folyóiratokban, közölte cikkeit a *Budapesti Szemle*, valamint nyomon követhető munkássága a *Vasárnapi Újságban*. Az irodalomtörténetben betöltött fontos helyét mindenekelőtt műfordításai jelölték ki, amelyek közül a legnagyobb elismerést számára a *Das Nibelungenlied* és Dante Alighieri *Divina Commedia* című művének magyar nyelvre való fordítása hozta el.

A drámai műnemben egyaránt alkotott tragédiákat és vígjátékokat is. Első írói kísérlete e téren a *Zsigmond király* volt, melyet Czakó Zsigmondnak küldött el bírálatra.¹ Az uralkodó alakja mellett műveiben hősként tűnik fel Csák Máté, Zrínyi Miklós, István király és Fráter György is. Színdarabjai közül az *Apám felesége* és a *Lelenc* vonta magára a közönség figyelmét, többször bemutatták mindkettőt a Nemzeti Színházban.²

1846-ban az *Életképek*ben megjelent első nyertes pályaműve a *Szabad székely dala* volt.³ Az 1861-ben kiadott költeményeinek 1883-as új válogatása *Szász Károly kisebb költeményei* címen pedig a Magyar Tudományos Akadémia nagyjutalmát nyerte el.⁴ Szász Károly a magyar történelem híres alakjait epikai műfajokban örökítette meg; elbeszélő költeményt írt Lorántffy Zsuzsannáról, Losárdi Zsuzsannáról, Zrínyi Miklósról és Trencsényi Csákról.⁵ Az első jelentősebb sikert azonban a *Murány hölgye* című költői beszély hozta el számára, amely a murányi vár ostromát és a hőspár megismerkedésének történetét beszéli el.

Széchy Mária és Wesselényi Ferenc történetének XIX. századi feldolgozására a Kisfaludy Társaság által kihirdetett pályázati felhívás nyújtott ösztönzést. 1847. február 6-án a társulat olyan költői beszély megírására hirdetett pályázatot, aminek a központi alakja a murányi vár asszonya volt: „Rendkívüli költői feladás.

1 BERCZIK Árpád, *Czakó Zsigmondról*, A Kisfaludy-Társaság Évkönyve, 10(1875), 117–122.

2 NOVÁK Sándor, *Szász Károly élete és művei*, Mezőkövesd, Balázs Ferencz Könyvnyomdája, 1904, 67.

3 *Uo.*, 16.

4 *Uo.*, 102.

5 *Uo.*, 55.

Készíttessék *költői beszély*, melynek tárgya Szécsi Mária. Beküldés határnapja nov. 20. 1847. Jutalma *tizenkét* darab arany Marczibányi-Motesiczky Viczencia assz. alapításából.⁶ A pályázathoz szükséges jutalom a nemesi származású asszony felajánlásából származott, aki élete végéig évi tizenkét darab aranyat bocsátott a Társaság rendelkezésére. Támogatását olyan költői művekre kívánta fordítani, melyek „nem kizárólag, de leginkább némbéri tetteket és történeteket tárgyazó tartalmuknál fogva a némbér kedélyhez még közelebb szóljanak, hogy a magyar hölgyvilág, melly addigi idegen neveltetéséből olly nehezen emelkedik, olly nehezen simul a buzgó honfiak szelleméhez, a nemzeti nyelvre és érzésekre ne csak ébresztessék, hanem valahára abban meg is erősödvén a honfiak nemes törekvéseiben buzgó részvétellel legyen”.⁷ A felhívás mellett ajánlott műként Mednyánszky Alajos *Die Brautwerbung (Mátkásítás)* című elbeszélése szerepelt.⁸

A murányi történet feldolgozására kiírt pályázatot 1846-ban Wesselényi Ferenc első feleségének, Bosnyák Zsófiának az ábrázolása előzte meg, melyhez a társulás szintén Mednyánszky-szöveget, a *Taschenbuch für vaterländische Geschichte* kiadványban megjelent *Der Felskapelle an der Waag (A Vág-menti sziklakápolna)* című munkát javasolta, amely már tartalmazta Széchy Mária történetét is. Ez a hasznos szempont is közrejátszhatott abban, hogy a Kisfaludy Társaság olyan nő alakját helyezze a pályázat középpontjába, aki a császár oldalára való átállást képviseli.⁹

A Wesselényi Ferenc és Széchy Mária megismerkedéséről, valamint a Murányvár ostromáról szóló pályázat a híres költőket is buzdította a téma feldolgozására, így készültek el az Arany János *Murány ostroma*, Petőfi Sándor *Szécsi Mária* és Tompa Mihály *Szécsi Mária* című művek, amelyekkel azonban az alkotók nem vettek részt a pályázaton. A Széchy Mária alakját felidéző alkotások közül három pályamű érkezett be a társulathoz:

„Hiányzik! [Díjnyertes. Murány hölgye. Ifj. Szász Károly díjnyertes pályaműve.]
Szécsi Mária. Jelige: »Volt Magyarország: Lesz Magyarország!«
Szécsi Mária. Költői beszély. Jelige: »Ki vagyok én? Népdal.«”¹⁰

6 ERDÉLYI János, *A Kisfaludy-Társaság (Magyar Szépirodalmi Intézet) által 1847. febr. 6-kán kihirdetett jutalomtételek*, Magyar Szépirodalmi Szemle, 1847. febr. 7., 98.

7 KÉKY Lajos, *A százéves Kisfaludy-Társaság (1836–1936)*, Bp., Franklin-Társulat Nyomdája, 1936, 80.

8 RUTTKAY Veronika, *Gyöngyösi „Murányi Vénus”-ának nyomai Arany, Petőfi és Tompa elbeszélő költeményében*, Iris, 1999, 1–2 sz. Letöltve: 2019. 09. 02., <http://www.c3.hu/~iris/99-1/ruttkay.htm>

9 PÁLFY Eszter, *(Szöveg)változatok egy történetre: Gyöngyösi István Márssal társolkodó Murányi Vénusának történeti hagyománya és a tárgy 19. századi feldolgozásai*, Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Pécs, 2018, 136–137. Letöltve: 2019. 09. 09., <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/18237/palfy-eszter-phd-2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

10 MÁZI Béla, *A Kisfaludy Társaság pályázataira beküldött pályaművek jegyzéke*, Bp., 2000, 15. (Lásd: MTA KIK elektronikus katalógusa)

Az ismeretlen szerzőktől származó *Szécsi Mária* című pályamunkák nem tudtak fölülemelkedni a téma ábrázolásának nehézségein, aminek okát a bírálók a felépítésben neveztek meg.¹¹ A *Murány hölgye* nevet viselő munkát a mindössze tizennyolc éves Szász Károly küldte be a Kisfaludy Társasághoz. A pályaműről azt vélték a bírálók, hogy nyelvezetében és alkotásmódjában is az ismeretlen szerzőktől beérkezett másik két mű fölé emelkedik: „Egy kissé egyhangú s édeskés mű; azonban sok sikerült s helyenként fényes költői festésekkel.”¹² A *Murány hölgyével* az író elnyerte a Kisfaludy Társaság pályázatának jutalmát, a bírálók azonban nem tartották kiadásra érdemesnek a művet. Szász Károly kéziratban fennmaradt munkája, amelyről az íróval foglalkozók jellemzően azt tartják, hogy nem fellelhető,¹³ Kolozsváron található a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtárban.¹⁴ Bár a művel kapcsolatban előfordulnak olyan említések is, miszerint a három költő munkájára való tekintettel nem jelent meg a *Murány hölgye*,¹⁵ az író maga a mű megjelentetésének kedvezőtlen körülményeire így emlékszik vissza: „A pályázat ezúttal szerencsésen ütött ki részemre. Nyertem; a bírálók, bár nem épen magasztalólag, mit nem is érdemeltem, elég méltányosan emlékeztek költeményemről; bár az »irodalmunk jelen állásában kiadásra a társaság által nem ajánlta tik«, nemcsak akkor bántott, de most is igaztalannak látszik előttem. Igaz, hogy e díj nem

11 „A 2. számú elhagyta a »párt« szempontokat; nála a szerelmes nő, a honleány szereti a nagy férfit, a honfit, és meg is küzd ért – ami viszont oda vezet, hogy nem tudott épkézláb cselekményt produkálni. A 3. számú munka teljes cselekményt adott, sőt megtoldotta azt egy sikeres hajnali ostrommal, a kapituláló várnépből így lett násznép.” KERÉNYI Ferenc, *Nyeretlenek*, Iris, 2016, 2. sz., 12.

12 KÉKY, i. m., 97.

13 A kutatóknak Szász Károly művére utaló információik meglehetősen bizonytalanok, nem csupán a kiadásra vonatkozóan, hanem arra is, hogy milyen minősítést kapott a pályázaton: „Kár, hogy az első nagyobbszabású műve kéziratban maradt s elveszett.” NOVÁK, i. m., 16; „A három nagy költő és epikus nem küldte be a pályázatra szánt művét, Szász Károly azonban igen, de az ő művének szövege nem őrződött meg, mint sikertelen pályamű, nem jelent meg nyomtatásban.” RATZKY Rita, *Hatalom és szerelem, Széchy Mária és Wesselényi Ferenc története a magyar epikában = „Nem süllyed az emberiség!”... Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára*, szerk. JANKOVICS József, Bp., MTA Irodalomtudományi Intézet, 2007, 693; „A pályázatra csak egy beszély érkezett, a mely a díjat nem nyerte el ugyan, de dicséretben részesült. Ez a költemény Szász Károly »Murány hölgye« volt, a mely mindeddig kéziratban van a szerzőnél.” VISZOTA Gyula, *Széchy Mária a drámai költészetben*, Bp., Heisler J. Kő- és könyvnyomdája, 1892, 2; „Kéziratban maradt a négy részes mű, de nem veszett el, mint Novák Sándor állítja, hanem a költő fiának birtokában van.” GYÓRY Aranka, *Szász Károly mint költő*, Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Károly Könyvnyomdájában, 1930, 48; „A pályadíjat Szász Károly *Murány hölgye* nyerte el. (A mű kiadatlan.)” AJÖM, III., 294.

14 Szász Károly, *Murány hölgye*, 4° 51 f. (Kolozsvár, Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár – Kolozsvár, jelzet: MS1714)

15 „Szerénységéből, az Arany, Petőfi és Tompa művei miatt, máig sem adta ki.” BEÖTHY Zsolt, *A magyar irodalom története: Képes díszmunka két kötetben*, II., Bp., Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat kiadása, 1907, 480; „Szász Károly a három költő iránt érzett tiszteletéből sohasem bocsátotta közre nyertes pályamunkáját.” KÉKY, i. m., 97; „A triász távollétében ifj. Szász Károly nyert, *Murány hölgye* című művét azonban – Petőfiék árnyékában – nem merte megjelentetni.” KERÉNYI, i. m., 327.

a közvetlen társasági díjak közé tartozott, hanem a Marczibányi–Motesiczki-féle levén, a társaság a kiadást nem eszközölhette Évkönyveiben. De akkor midőn egész költői beszélyirodalmunk Toldyn s Vörösmarty egynéhány balladaféle beszélyén kívül, az épen általam elfoglalt nemben nemcsak Garay Frangepán Kristófnéjából, Vahot Imre gyöngé Báthory Erzsébetjéből állott: e kettőhöz harmadiknak az enyém is megállhat vala. A kiadási jog visszaesvén a szerzőre, ki is adtam volna, ha az épen kiütött forradalom a figyelmet el nem fordítja a sentimentalis költészettől.”¹⁶ Szász Károly visszaemlékezése alapján a *Murány hölgye* a fennálló politikai körülmények miatt nem kaphatott volna figyelmet. A forradalom után ugyanis nem válhatott ki érdeklődést egy olyan munka, amelyben a hazafiság a trónhoz való hűséggel és a haza előrehaladásának békés úton való megvalósulásával társult.¹⁷

A *Murány hölgye* hosszú időn keresztül Szász Károly azonos nevet viselő fiának volt a birtokában, akinek Erdélyi Pál küldte el a kéziratot. A költői beszély szövegét követő levél soraiból kiderül, hogy a pecsétnyomat alapján az író munkája az Erdélyi Nemzeti Múzeum Kézirattárának tulajdonában állt. Szász Károly fia az 1917-ben uralkodó politikai viszonyok miatt nem akarta visszaküldeni a munkát az intézménynek, azonban huszonöt évvel később Gyalui Farkast kérte meg, hogy helyezze el a kéziratot a könyvtárban. A könyvtároshoz intézett szavaiból nyilvánvalóvá válik Szász Károly fiának szöveggondozói tevékenysége is: „Én jegyzeteket csináltam a munkácskáról, mit összevettem édes apám ifjúkori naplójának megfelelő helyeivel.” Megemlíti, hogy a kiadatlan mű egy részlete *Tisztás az erdőben* címmel megtalálható a *Szász Károly kisebb költeményei* nevet viselő kötetben,¹⁸ *Töredék Murányhölgye című pályanyertes beszélyből* címen azonban már 1848-ban megjelent a *Hazánkban*¹⁹ a hős pár tisztáson történő találkozását bemutató epizód.

Szász Károly a költői beszélyhez elsődleges forrásként Gyöngyösi István *Márssal társalkodó Murányi Vénusát* használta fel, és a műben található „Igy jutott Veselén nagy Murány várához” sort választotta alkotása jelégéjeként. Az írónak a *Murány hölgyéhez* fűzött jegyzeteiből viszont az is kiderül, hogy olvasta Kisfaludy Károly *Szécsi Mária vagy Murányvár ostroma* című drámáját, mivel megemlíti azt, hogy Farkas nem szerepel Gyöngyösi művében, így a szereplő nevét a drámaírótól vette át. Szász Károly a munkájához felhasználta Vörösmarty Mihály költeményeit is, megjelenik a műben „A’ multak gyászsetét emléke tán / Mi könnyeit fakasztja? / Vagy a’ kétes jövőnek aggodalma?” sor, amely *A merengőhöz* című köl-

16 Szász Károly (ifj.), *Szász Károly (püspök) önéletrajza ifjúkoráról*, Budapesti Szemle, Bp., Franklin Társulat, 1938, 731. sz., 15.

17 TÖRÖK Zsuzsa, *Romantikus nemzetépités: Harcos nők Arany János epikájában = Tény és fikció: Tudomány és művészet a nemzetépités büvkörében a 19. századi Magyarországon*, LAJTAI Máttyás, VARGA Bálint (szerk.), Bp., MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2015, 72.

18 Szász Károly *Kisebb költeményei*, Bp., Franklin Társulat, 1883, 5–8.

19 Szász Károly, *Töredék Murányhölgye című pályanyertes beszélyből*, *Hazánk*, 1848. március 14., 741–742.

teményre és a „Kietlen, puszta, csendes és setét...” sor, amely a *Toldira* emlékeztet. Csokonai Vitéz Mihály *A reményhez* című alkotását pedig a következő sorok idézik fel: „– Honnan jött ez a kép? Tán a remény / Játsz csalfa kézzel szíve hangszerén? / És elfog tűnni csalfa álma majd, / Ha megszűn a remény játszodni rajt? –”. Szász Károly önéletrajzi följegyzésében megemlíti azt is, hogy a *Murány hölgye* megírása-kor Lord Byron költői beszélyei voltak rá hatással, szerinte a versforma és a leírások a *The Corsair (A kalóz)* és a *The Island (A sziget)* című művekre emlékeztetnek.²⁰ Meglepő módon a már 1847-re elkészült *Murány hölgyében* található „Kinek nem legdrágább kincs élete, / 'S áruba nem száll szent becsülete –” sor Petőfi Sándor egy évvel későbbi, 1848-ban írt *Nemzeti dal* című költeményében jelenik meg.

Szász Károly a romantika hagyományait követve várparancsnoki szerepben ábrázolja Széchy Máriát, akit kezdetben ifjú férfiként ábrázol, de ennek ellentmond rendkívüli szépsége. Úgy mutatja be a vár asszonyát, mint akit kizökkent a völgyet üdvrivalgással eltöltő Wesselényi hadának közeledése, és amint megragadja kardját, harcias érzés önti el: „Nem! a csatáknak vas meze alatt / Erőssé lesz egyszerre a kebel / Elhal a gyáva félénk gondolat – / 'S a hősi érzem erőre kel. / A páncél, a mely tagjait fedi / Többé nem gyöngé nő szivet takar, / Önkénytelen fegyverre nyúl a kar – / 'S hogy gyenge nő volt egykor – feledl”. Feltörő érzelmei mégis fölülírják a határozottságát, és az első ének végén olyan nőként látjuk Széchy Máriát, aki a vár ormán sírva áll. A *Murány hölgyében* nem ő az egyetlen amazon harcias magatartása miatt, ugyanis a várban minden nő úgy készül a Wesselényi Ferenc seregével való ütközetre, hogy páncélt ölt és fegyvert ragad: „– Hallják a hírt Murányban. Fegyverek / Csengése hallik. Készületbe telnek / A gyors napok; 's kik eddig a hadat / Nem ismerék – a gyenge némberek / Még ők is, ők is fegyverekre kelnek, / 'S hogy elnémuljon a vas ház alatt; / Páncélt adnak a dobogó kebelnek.” Szász Károly ezáltal még jobban arra törekedett, hogy munkája megfeleljen Marczibányi Motesiczky Vincencia kívánalmainak, mivel a Murányvárban lévő nemzeti érzületű nők mind tevékenyen részt vesznek a harcban, amivel példát mutatnak hazafiságból.

A költői beszélyben mindezek ellenére kifejeződik a női vitézség elutasítása is, mivel Széchy Máriát „átkos asszony”-nak nevezik a katonák, az amazonnak a természet rendjének ellentmondó viselkedésére pedig a boszorkány kifejezést alkalmazzák. Úgy gondolják, hogy a győzelemben nem a vár pozíciója akadályozza meg őket, hanem a várúrnő, és gyalázatként élik meg azt, hogy egy nővel szemben veszítsék el az ütközetet.

A műben Wesselényi Ferenc vonzalmát Széchy Mária iránt az álmaiban számtalanszor megjelenő nő váltja ki, ami által Szász Károly arra törekedett, hogy a *Márssal társolkodó Murányi Vénusban* alkalmazott csoda motívumát az álomban oldja fel. Fülek várkapitányának érzései Murányvár asszonya iránt akkor teljesednek ki, amikor tekintetük találkozik: „Az égő szem sugárt, / Mely korlátot nem tudva szerte járt, / Mi bűverő szegezte le? / Mint nyíl, midőn lőtt a vadász vele / Egy törzsbe szegzve mozdulatlan áll”. A zemsugarak találkozásának leírása,

²⁰ Szász, Szász Károly (püspök)..., i. m., 14–15.

olyan módon, mintha vadász lőtte volna ki nyilát, Gyöngyösi István megoldására emlékeztet, ahogyan Széchy Máriát és Wesselényi Ferencet Cupidó ejtette szerelembe egymással.

Murányvár asszonyának meghódítása érdekében a vezér követnek öltözve megy fel a várba, ahol beszédében Széchy Mária női mivoltát dicséri, hősnek nevezi és elismeri benne a vezér győzelmét, aki megszerezte a koszorút a csatában. A meggyőző szövegben a császár oldalára való átállást egyrészt az istenek segítségével érveli: „a’ pártos célu gondolatnak / Segédet még az istenek se adnak!”, másrészt főlemlíti a földi hatalom képviselőjét, a császárt, aki iránt az eskü megtartásával tartozik Széchy Mária. A beszédet követően Wesselényi Ferenc egy levelet ad át, melyben bevallja az asszony iránt érzett szerelmét, és ajándékként egy gyémántboglárt nyújt át, amivel azt szándékozott kifejezni, hogy nem közvitéz. A *Murány hölgyében* Szász Károly külön beékkelt epizódként mutatja be a hőspár találkozását a tisztaon, Gyöngyösi István *Márssal társolkodó Murányi Vénusához* hasonlóan, azonban attól jelentősen eltér abban, hogy a találkozás alkalmával a történet szereplői már olyannyira tisztában vannak érzelmeikkel, hogy említés-ként sem merül fel a vár átadása.²¹

A Wesselényi Ferenc iránt kialakult szerelem Széchy Mária jellemében változást okoz, amely felébreszti benne a nőt, emiatt pedig ledobja magáról a férfiasságot jelképező ruhadarabokat. A vár úrnője a tisztaon történő találkozáshoz úgy öltözik fel, hogy elnyerje vele a vezér figyelmét, az erre vonatkozó leírás pedig azt szemlélteti, hogy nőiességét hogyan hangsúlyozza ki a ruházat: „Magára könnyü lovag-öltönyét, / Vállára veszi bársony-köpenyét; / Csinos vadászi kalpag homlokán, / A’ drága gyémánt fénylik kalpagán / Mit Wesselényi nyujtott volt neki – / Még jobban fénylnek égő szemei. / Fedetlenül maradt a’ hattyu nyak, / Árnyul reá éj fürtök omlaknak; / ’S mit férfi-öltöny csak félig fed el, / Még hallhatóbban dobog a’ kebel. / Kezében könnyü halász-szigonya: / – Ilyen volt Murány ékes asszonya”.

Wesselényi Ferenc szerelmének bizonyítása érdekében felmászik a várba, hogy találkozzon Széchy Máriával, ahol kezdetben úgy tűnik, hogy Illyésházi Gábor csalta törbe. A füleki parancsnoknak magas hatalmi beosztást ígér és Széchy Mária kezét, abban az esetben, ha átáll Rákóczi György pártjára: „Hivaltal is nyersz, (mert azt keresed) / És Szécsi Mária lesz hitvesed.” Szász Károly azonban vitézi erényeiben megingathatatlan képét festi a vezérnek Wesselényi Ferencben: „Uram a császár. El nem árulom. / És nem kell hölgy és nem kell hatalom, / Ha árulással kell szerezni meg.” A láncsal megkötözött és foglyul ejtett Wesselényi helyzetének leírásában az író a görög mitológia alakjához, Prometheushoz hasonlóan mutatja be a vezért, amely által a szenvedő hős képét hangsúlyozza ki.

Széchy Mária árulásának ábrázolása a murányi téma feldolgozásának legnagyobb nehézségét jelentette. Szász Károly ezt azáltal is igyekezett feloldani, hogy Széchy Máriát nem tette meg a vár kizárólagos parancsolójának, sőt egy Illyéshá-

21 GYÖRY, i. m., 49.

zi Gáborhoz fűzött megjegyzésben azt is igyekszik hangsúlyozni, hogy ő Murányvár vezére. A téma ábrázolásában is Gyöngyösi István munkájához igazodott az író, és nem esküszegőként ábrázolja Széchy Máriát, hanem a *Márssal társolkodó Murányi Vénushoz* hasonlóan visszapártolásként mutatja be a várnak Wesselényi Ferenc kezére való átengedését.²²

Szász Károly alkotása gazdag lírai részekben, amelyek képekként elevenednek meg a történet során. A Széchy Máriában feltörő aggodalom, amely a Wesselényi Ferenc által kapott levélre írt válasz közben önti el, a betűk alakjaiban fejeződik ki, melyek halottakra hasonlítanak: „S egyszerre – – – ugy tetszik neki: / Hogy temetőben felnyílnak a’ hantok, / ’S kik csendesesen pihentek volt alattok: / Halottait mind egyik felveti... / Ugy tetszik neki mintha a’ betűk / Kisérteti alakot ölténének –”. Széchy Mária választát várva Wesselényi Ferenc reménytelensége a tengeren elhagyott utas érzéseire hasonlít. A várhoz való közeledése szintén a tenger örvényléséhez hasonlóan van ábrázolva: „A’ tenger az talán mely erre jött, / Vihart hordozván szárnyai fölött: / Hogy elborítsa a’ bérc homlokot, / Habjába csalja a’ dús vár fokot – / Hogy eltemesse a’ szirt koronát – / ’S a’ gyémántot, Muránynak asszonyát. / Ó tenger az, mely ellened kele / Hős Szécsieknek gazdag birtoka! / Vihar jön el, harc vihara vele – / Megrendül attol bércei homloka...”. A tisztáson történő találkozás jelenetének ábrázolása során nem csupán a két szereplő boldogságának kérdése merül fel, hanem magának a történet megírásának, az esküszegés feloldásának kérdése is, amely a költői beszély sajátossága: „Hól van az út – hogy kik most ellenek, / Mint szívök vágya: egygyé legyenek? / Vagy Vesselényi legyen áruló – / (Mint vérzi a’ nemes kebelt e’ szó) / És hűtlenül a’ császárt hagyja el, / (E’ gondolatra felforr a’ kebell!) / Vagy Mária a’ várat adja át, / És bírja a’ hős a’ várt – s’ asszonyát.” A *Murány hölgye* kezdetén olvasható megismerés az emlékezetnek invocatióként funkcionál. A murányi vár múltbeli állapotának és jelenének az összehasonlítása, amivel a mű kezdődik, az alkotás végén is feltűnik, ezáltal Szász Károly keretbe foglalja a munkájában megírt eseményeket.²³

Szász Károly igazodott a Társaság pályázati kiírásához, amelyben a hangsúly Széchy Mária alakjának megformására helyeződött, és olyan nőt rajzolt meg a murányi vár asszonyában, akinek a szépsége akkor is megragadható, amikor páncélt visel. A várnak Wesselényi Ferenc kezére való átadása miatt fölül kellett emelkednie az ábrázolásból adódó nehézségeken, melynek feloldásához a *Márssal társolkodó Murányi Vénusban* található megoldást alkalmazta. Széchy Mária nem szegi meg esküjét, hanem visszapártol az uralkodóhoz, mely lépésében Illyésházi Gábor, a vár ura is követi. A hőspár között az álomban kialakult szerelmet azáltal tette hitelessé, hogy a tisztáson történő találkozás epizódját is beépítette művébe. Visszaemlékezésében kihangsúlyozta, hogy a forradalom kitörését követően nem részesülhetett volna kedvező fogadtatásban a *Murány hölgye*, mivel olyan történetet mesél el, amely a király pártjára való átállást hangsúlyozza, és ez akkor már nem vívhatta volna ki a közvélemény elismerését.

22 Uo.

23 GYÖRNY, i.m., 50–51.

A szöveggözlésről

A kézirat közlése során a szöveghű és betűhív átírást tartottam szem előtt, ennek megfelelően a szövegátírat megegyezik azzal, amit a szerző hozott létre. A Szász Károly helyesírását tükrözö jellegetességeket (egybe- és különírás, kis- és nagybetűk írása, ékezetek jelölése) megtartottam, a központosás és a szöveg formai elrendezése szintén a szerző eljárás módját követi. A szerző utólagos betoldásait, valamint javításait nem jeleztem külön, hanem a szövegbe helyezve közöltem. Az aláhúzásokat, amelyekkel Szász Károly a szöveg tartalma szempontjából a legfontosabb kifejezéseket jelölte, a szerző szándéka szerint megtartottam. A jegyzeteket technikai okokból nem a mű végén, hanem lábjegyzetekben közöltem.